

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Jméno autora: Mgr. Hana Boháčová

Datum vytvoření: 11. 02. 2013

Číslo DUMu: VY_12_INOVACE_11_CJL_M

Ročník: III.

Český jazyk a literatura

Vzdělávací oblast: Jazykové vzdělávání a komunikace, Estetické vzdělávání

Vzdělávací obor: Jazyk a komunikace

Tematický okruh: Slovní zásoba

Téma: Slovní zásoba spisovná a nespisovná

Metodický list/anotace:

Základní rozdělení slovní zásoby, praktická práce s ukázkami z různých oblastí slovní zásoby. Možné využít i ve 4. ročníku jako opakování k ústní části maturitní zkoušky.

Slovní zásoba

- Souhrn všech slov v jazyce
- Je bohatá a rozrůzněná
- Je měřítkem vyspělosti jazyka
- Veškerou slovní zásobu nelze spočítat
- Základní jednotkou je slovo
- Podle užití se dělí na **aktivní** (kterou užíváme) a **pasivní** (neužíváme ji, ale rozumíme jí)

Spisovná slovní zásoba

- ❖ **Hovorová** (neoficiální spisovné projevy mluvené a psané)
- ❖ **Odborná** (odborné názvy, termíny)
- ❖ **Básnická slova – poetismy** (neobvyklá slova, složeniny)
- ❖ **Knižní** (oficiální, slavnostní projevy...)

Nespisovná slovní zásoba

- ❖ **Obecná** (soukromé, neoficiální, citově zabarvené projevy; slova nejsou krajově omezena)
- ❖ **Profesionalismy a slang** (neoficiální projevy příslušníků některých povolání nebo členů zájmových skupin)
- ❖ **Dialekt** (slova nářeční – užívají se jen v určitém místě)
- ❖ **Argot** (projevy společensky vyřazených lidí užívané za účelem utajení obsahu)

**Přečtěte si ukázkou a pokuste se určit,
kde se tak mluví!**

„To tak ráno hópne borec z betle, hodí
čučku z vokna, rozlepí baterky a góme,
že zoncna tvrdě rumpluje, tak si
vošolne šlupku, zbalí dečmana pod
klepeto, dá ňákó tu chálku, pokropí
dvóma škopkama a maká na prigl.“(1)

Jak rozumíte těmto slovům?

Pokuste se převést ukázkou do spisovného jazyka

- Hópne
- Betla
- Čučka
- Baterky
- Góme, gómne
- Zoncna
- Rumluje
- Vošolne
- Šlupka,-y
- Dečman
- Klepeto
- Chálka
- Škopek
- Prigl
- Vyskočí
- Postel
- Pohled
- Oči
- Uvidí
- Slunce
- Pálí
- Obuje
- Boty
- Deko
- Ruce
- Jídlo
- Pivo
- Přehrada

Řešení

Jedná se o „brněnský hantec“

Tato mluva je místní variantou češtiny, užívá se jako hovorový jazyk v Brně. Vznikala po staletí pronikáním prvků hanáckých nářečí s německými prvky a argotem, vliv měly také jidiš, italština, romština. Původ slova hantec je pravděpodobně ve výrazu hantýrka.

Brněnský hantec se výrazně odlišuje od ostatních nářečí a většinou jsou výrazy, které dodnes vznikají, pro ostatní obyvatele země nesrozumitelné.

Příklad textu:

Tak to ráno vyskočí borec z postele, koukne z okna, rozlepí oči a uvidí, že sluníčko pálí, tak si obuje boty, sbalí deku pod ruku, dá si něco k jídlu, zapije to dvěma pivy a chvátá na přehradu.

Kam byste zařadili tuto ukázkou?

„Francek měl vachnu do polnoci a co chvila poglondal na godinky, kedy přindě Alojs. Kedy ten prišel, diví še, Franckova šopka odevříta a Francka nigdě. Franckova Marjanka lamentovala, že radši mogli ukrast kury a Francka měli nechat.“(2)

(lašské nářečí)

Vyhledejte v textu všechna nářeční slova nebo tvary charakteristické pro tuto oblast.

Znáte další nářečí a jejich typické znaky?

Řešení:

vachna – hlídka, polnoc – půlnoc, poglondal –
podíval se, přindě – přijde, ukrast' – ukrást, kury –
slepice, še – se, šopka – kůlnička, kurník

Chodské nářečí: huž – už, ukáže – ukáže, (tzv.
protetické -h před samohláskami, zvláště před -u),
bul – byl, smíl se – smál se.

Ostravský dialekt: kratce – krátce,

Jihozápadočeské nářečí

Kde byste se setkali s touto mluvou?

„A ten konec, tos měl vidět, představ si perfektní plachťák, Luboš na příjmu ho bere s klidem kolíbkou, pak hraje na kůl, Petr rychle zafintoval na kříž, než se Dolňáci vzpamatovali, dal jim Pavel takovýho rychlíka, že ten jejich vyděšenej blokař udělal strejdu a byl šlus.“(3)

Vyhledejte slova typická pro tento útvar.

Pokuste se převést text do spisovného jazyka, jak by to asi řekl sportovní komentátor?

Řešení

1. Sportovní slang
2. Plachták, kolíbka, zafintovat, rychlík, strejda, šlus apod.
3. A závěr podání? Obtížné podání přijal Háma v pádu vzad a míč nasměroval k síťovému sloupu... Oklamali soupeře tak, že naběhli k síti křížem, ... a po krátké a rychlé přihrávce smečoval, takže míč proletěl mezi rukama blokujícího hráče a udeřil ho do hlavy. Zápas skončil.

Citace, zdroje a literatura:

- (1)(2)(3) Čeština pro učně, O. Hausenblas, 1993, Fortuna, ISBN 80-7168-025-7, str. 22, 23, 24.
- MGR. MUŽÍKOVÁ , Olga a kol. *Odmaturuj z českého jazyka*. Brno: Didaktis, spol.s r.o., 2007, ISBN 80-7358-082-9.